

Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága

---

MOHÁCSI MÁTÉ*

Recently, in a number of judgments adopted against Hungary, the European Court of Human Rights examined some interesting issues pertaining to the freedom of expression. Notably, the Court was confronted with two cases concerning the non-verbal expression of criticism by the parliamentary opposition, eventually sanctioned by the Speaker, as well as with another case concerning the dismissal of a journalist for publishing a book criticising his employer in breach of confidentiality clause. Furthermore, this paper presents another case against Hungary, which concerns the right of an accused to the respect for his family life.

As far as judgments against other countries are concerned, this review recounts cases touching on the investigation into the crackdown on demonstrations in Bucharest in June 1990; on the capture and detention of an Iraqi national by the British forces during the hostilities in Iraq in 2003; on the family life of a person whose immigration status in the Netherlands was precarious from the outset; as well as on the abuse of the right of application in a case concerning the possibility, in Switzerland, to obtain drugs enabling a suicide.

Az elmúlt időszakban az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) a magyar vonatkozású ügyekben a véleménynyilvánítási szabadság két érdekes aspektusával is foglalkozott: egyrészt ellenzéki képviselők – házelnöki indítványra pénzbírsággal büntetett – parlamenti demonstrációival, másrészt egy közszolgálati műsorszolgáltató titoktartásra kötelezett alkalmazottja véleménynyilvánítási szabadságának terjedelmével. Ezenfelül vizsgálta a családi élet tiszteletben tartásához való jog büntetőeljárás alatti érvényesülésének egy sajátos aspektusát is.

A más országokkal szemben hozott, az e válogatásban ismertetett ítéletek a következő témákat érintették: az 1990. júniusi romániai kormányellenes tüntetések levezetésével kapcsolatos büntetőeljárást, a 2003-as iraki invázió alatti fogva tartás jogszerűségét, a családegyesítés kapcsán bizonytalan idegenrendészeti státusú személyek esetén felmerülő szempontokat, valamint a kérelmezési joggal való visszaélés egy esetét, amely egy, a Svájcban orvosilag támogatott öngyilkosság szabályozatlansága miatt indult eljárás kapcsán merült fel.

* Az e tanulmányban közöltek kizárólag a tájékoztatást és a figyelemfelkeltést célozzák, nem tekinthetők hivatalos állásfoglalásnak vagy hivatalos közlésnek, és semmilyen formában nem kötik az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

I. Fontosabb magyar ügyek

A *Karácsony and Others* és a *Szél and Others* ügy¹ egyaránt az Országgyűlés előtti véleménynyilvánítás szabadságát érintették. Az első ügy kérelmezői – Karácsony Gergely, Szilágyi Péter, Dorosz Dávid és Szabó Rebeka, a Párbeszéd Magyarországért képviselői – 2013 áprilisában a Fidesz logójára írt „Loptok, csaltok, hazudtok” felirattal, majd 2013 májusában „Itt nemzeti dohánymaffia működik” feliratú molinóval fejezték ki tiltakozásukat a Fidesz tevékenységével és az ún. trafiktvörénnyel kapcsolatban. A második ügy kérelmezői – Szél Bernadett, Osztolján Ágnes és Lengyel Szilvia, az LMP képviselői – pedig 2013 júniusában, a földtörvény zárószavazásán tiltakoztak a törvény elfogadása ellen, Orbán Viktor miniszterelnök asztalára egy aranyszínű, földdel teli fatalicskát helyezve és egy „Földrablás helyett földosztást!” feliratú molinót magasba emelve. Kövér László házelnök indítványa alapján az Országgyűlés többsége vita nélküli határozathozatal során bírsággal sújtotta az érintett képviselőket, akik emiatt az Emberi jogok európai egyezményének (a továbbiakban: Egyezmény) 10. cikkének sérelmére hivatkozva a Bírósághoz fordultak.

Mivel nem volt vitatott, hogy a bírság kiszabása beavatkozást jelentett a kérelmezők véleménynyilvánításhoz való jogába, továbbá az sem, hogy ez a beavatkozás jogszabályban meghatározott és legitim célra (mások jogainak védelmére és a zavargás megelőzésére) irányult, a Bíróságnak a beavatkozás arányosságát kellett vizsgálnia. E körben figyelembe vette, hogy a kifejezésre juttatott vélemények politikailag jelentős, a közérdeklődés középpontjában álló témákat érintettek, s céljuk a kormány és a parlamenti többség kritizálása, nem pedig egyének elleni személyes támadás volt. Igaz ugyan, hogy a kérelmezőknek módjuk volt a törvényjavaslatok parlamenti vitája során is kifejezteni álláspontjukat, de ez funkciójában és hatásában nem csereszabatos az általuk választott véleménykifejezési és tiltakozási móddal. A Bíróság álláspontja szerint a kisebbségi álláspont megjelenítéséhez fűződő érdek miatt a parlamenti kisebbség képviselői számára ésszerű keretek között biztosítani kell azt a jogot is, hogy véleményüket nonverbális úton is kifejezhessék. A Bíróság, bár elismerte a parlamenti rend és az alkotmányos intézmények iránti tisztelet fenntartásához fűződő érdeket, rámutatott arra is, hogy a szóban forgó ügyben a kérelmezők magatartása nem okozott kirívó mértékű zavart az Országgyűlés működésében, s nem ásta alá alapjában az intézmény tekintélyét sem. A bírságkiszabási eljárás kapcsán is rámutatott néhány hiányosságra, nevezetesen: a kérelmezők nem részesültek előzetes figyelmeztetésben; a házelnök nem adta indokát, hogy miért találta a kérelmezők magatartását az Országgyűlés rendjét „súlyosan sértőnek”; továbbá a bírság kiszabásáról az Országgyűlés vita nélkül döntött. Úgy vélte továbbá, hogy a bírság kiszabása „dermesztő hatású” lehet az ellenzéki vagy kisebbségi vélemények képviselői számára. Mindezen szempontok alapján egyhangúlag megállapította, hogy a kérelmezők által panaszolt beavatkozás nem volt „szükséges egy demokratikus társadalomban”. Ezenfelül a Bíróság megállapította a 13. cikk sérelmét is.

1 Karácsony and Others v. Hungary, no. 42461/13, 16 September 2014; Szél and Others v. Hungary, no. 44357/13, 16 September 2014

A *Matúz*-ügyben² a Bíróság a szerződésben vállalt titoktartási kötelezettséget tette mérlegre az újságírókat megillető véleménynyilvánítási szabadsággal szemben. A kérelmező a Magyar Televízió szerkesztő-műsorvezetője és a Közzolgálati Műsor-készítők Szakszervezetének elnöke volt. Siklósi Beatrixszal mint felelős szerkesztővel közösen szerkesztett műsorukat, az Éjjeli menedéket 2004 novemberében azt követően szüntette meg a köztvévé, miután a panaszos és szerkesztőtársa többször kifogásolták, hogy a köztvévé kinevezett új kulturális vezetője cenzúrázza a műsort. A televízió vezetése felé tett jelzéseik eredménytelenek maradtak. Ezért a kérelmező 2004-ben *Az antifasiszta és a hungarista – Titkok a Magyar Televízióból* címmel könyvet jelentetett meg, amelyben a műsorból kimaradt interjúrészeket és a kulturális vezető javaslataival kapcsolatos levelezéseket közölt, szándéka szerint a közzolgálati televízióban burjánzó cenzúra bizonyítékaként. 2004. november 11-én a szerződésében foglalt titoktartási klauzula megszegése miatt azonnali hatállyal elbocsátották, a műsor felelős szerkesztőjével együtt. Elbocsátása ellen bírósághoz fordult, ahol azonban keresetét három fokon is elutasították. A Legfelsőbb Bíróság ítéletének indokolásában kifejezetten elzárkózott attól, hogy a munkaszerződés megszegésével szemben az újságírói véleménynyilvánítási szabadságot mérlegre tegye.

A kérelmező ezt követően az Egyezmény 10. cikkének sérelmét állítva fordult a Bírósághoz. A Bíróság elsőként azt vizsgálta, hogy történt-e beavatkozás a kérelmezőnek a 10. cikk által biztosított jogaiba. Rámutatott, hogy az elbocsátásról szóló döntés egyedüli indoka a szóban forgó könyv megjelentetése volt, a panaszos szakmai kvalitásai a döntés meghozatalakor egyáltalán nem játszottak szerepet. Emlékeztetett továbbá arra is, hogy az államokat a 10. cikk alapján tevőleges kötelezettség terheli a véleménynyilvánítási szabadság egyének egymás közötti viszonyaiban való védelmének érdekében is. Mindezek alapján a Bíróság megállapította, hogy a sérelmezett intézkedés a 10. cikk hatálya alá tartozó beavatkozást jelentett, ezért vizsgálni kellett annak jogszerűségét, céljának legitimitását és szükségességét is. Az első két szempont az ügyben nem vetett fel kérdést; a Bíróság érvelése a szükségesség, arányosság kérdéskörére összpontosított.

A Bíróság eljáró kamarája a beavatkozás szükségességének vizsgálatakor előljáróban leszögezte, hogy a titokvédelmi klauzula megsértése miatti elbocsátás önmagában nem ütközik a 10. cikkbe, hiszen az alkalmazottak általában lojalitással és diszkrecióval tartoznak viseltetni munkaadójuk iránt. A közzolgálati televízió műsorainak átlátható szerkesztéséhez fűződő közérdek miatt azonban szükségesnek tartotta az intézkedés arányosságának vizsgálatát. Emlékeztetett arra, hogy az elemzés szempontjait a *Guja*-ügyben³ a Bíróság Nagykamarája már lefektette. E szerint abban az esetben, ha titoktartási kötelezettséggel terhelt munkavállalók véleménynyilvánítási szabadságát kell mérlegre tenni a munkáltatók érdekeivel szemben, vizsgálni kell *a)* az információ nyilvánosságra hozatalához fűződő közérdeket; *b)* a nyilvánosságra hozott információ szabatosságát, precizitását; *c)* az esetlegesen okozott kár mértékét; *d)*

2 *Matúz v. Hungary*, no. 73571/10, 21 October 2014

3 *Guja v. Moldova* [GC], no. 14277/04, ECHR 2008

a munkavállaló tettének indítékait; e) azt, hogy a munkavállaló végső megoldásként folyamodott-e az információ nyilvánosságra hozatalához; továbbá f) az alkalmazott szankció súlyát. Mindezekon felül nagy súllyal esik a latba a jogvita miatt indított eljárás tisztességessége, valamint az is, hogy a hazai bíróságok kellő figyelmet szentelnek-e a Bíróság esetjogában rögzített szempontok szerinti elemzésnek – a megfelelő minőségű hazai bírói mérlegelés hiányában ugyanis az adott államnak engedett mozgáster lényegesen szűkül.

A fenti elveket az adott ügyre alkalmazva a Bíróság megállapította, hogy a könyv lényegében közérdekű kérdéseket járt körül, még ha tartalmazott is információkat harmadik személyekről. A Bíróság figyelembe vette azt is, hogy tudomása szerint a könyvben foglalt tartalmát kifogásoló eljárást senki sem indított. Rámutatott továbbá, hogy az újságíró kérelmező esetében az őt terhelő titoktartási kötelezettséget munkaadója közszolgálati jellegének, valamint az újságírói munka – információk és gondolatok közlésére irányuló – természetének fényében kell vizsgálni. A közlés szabotosságát illetően a Bíróság azzal érvelt, hogy a könyvben foglalt tényállítások valószínűségét senki sem vonta kétségbe, ráadásul a könyv számos elemében értékítéletet, nem pedig tényközlést tartalmazott. A munkáltatónak okozott sérelem mértékét vizsgálva megjegyezte, hogy a kérelmezőt és munkatársát sújtó állítólagos cenzúrával már a könyv megjelenése előtt részletekbe menően foglalkozott egy internetes napilap, a könyv megjelentetése tehát – bár nem vitatottan titoksértést valósított meg – már a nyilvánosság számára bizonyos mértékben ismert információkat hozott napvilágra. A kérelmező indítékai jóhiszeműek voltak, a hazai bíróságok előtt senki sem vonta kétségbe, hogy nem a cenzúra elleni tiltakozás mozgatta. Amely lépést – mint végső megoldást – megelőzően egyébiránt munkatársával több ízben is feletteseikhez fordultak, de eredménytelenül. Ami pedig végezetül a szankció súlyát illeti: az azonnali hatályú elbocsátás kétségkívül szigorú retorziót jelentett.

Mindezekre tekintettel – s külön hangsúllyal figyelembe véve azt is, hogy a hazai bíróságok nem vizsgálták meg az ügy által felvetett kérdést a véleménynyilvánítási szabadság mint alapjog szempontjából – a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a beavatkozás nem volt „szükséges egy demokratikus társadalomban”, így megsértette az Egyezmény 10. cikkét.

A *Császty*-ügyben⁴ a büntetőeljárás alatt álló személyeknek a családi élet tiszteletben tartásához fűződő jogával kapcsolatos kérdéseket vizsgált a Bíróság. Az ügy tényállása szerint a kérelmezőt 2010. augusztus 31-én felkereste a rendőrség, és otthonában házkutatást végeztek 8 óra 4 perctől 11 óra 12 percig. Ez idő alatt a kérelmező már jelezte a rendőröknek, hogy ugyanaznap délután lesz nevelőanyjának a temetése, amelyen szeretne részt venni. Állítása szerint ez irányú kérelmét informálisan azonnal, mérlegelés nélkül elutasították. A házkutatás befejezte után a kérelmezőt a Központi Nyomozó Ügyészségre vitték, ahol 13 óra 35 perctől 14 óra 29 percig mint sikkasztási kísérlet gyanúsítottját hallgatták ki. A kihallgatás kezdetén itt is jelezte az

4 *Császty v. Hungary*, no. 14447/11, 21 October 2014

eljáró nyomozóknak, hogy 14 óra 15 perckor kezdődik nevelőanyjának a temetése az ügyészségtől nagyjából hét kilométerre lévő temetőben, amely temetésen szeretne részt venni. Kérelmét elutasították, mondván, a kérelemnek való helyt adás nem lenne összeegyeztethető a letartóztatás céljával. A kérelmező az elutasítás ellen a legfőbb ügyészhez fordult, aki 2010. szeptember 10-én elutasította a panaszát, azzal érvelve, hogy a vonatkozó jogszabályok az őrizetbe vettek számára (az előzetes letartóztatásban lévőkötől eltérően) nem teszik lehetővé, hogy temetésen vegyenek részt. Ennélfogva a kérelem elutasítása megfelelt a jogszabályoknak.

A kérelmező a 8. cikk sérelmére hivatkozva fordult a Bírósághoz. A Bíróság megállapította, hogy a temetésen való részvétel megtagadása beavatkozást jelentett a kérelmezőnek a családi élet tiszteletben tartásához való jogába. Ez a beavatkozás a felek által sem vitatottan jogszerű volt, és legitim célra irányult. A Bíróságnak tehát a beavatkozás arányosságát és demokratikus társadalomban való szükségességét kellett vizsgálnia. Előljáróban hangsúlyozta, hogy bár a fogvatartottak jogi helyzetük természeténél fogva különböző korlátozásoknak vannak alávetve, ezeknek a korlátozásoknak mindazonáltal igazolhatóaknak kell lenniük, és szükségeseknek egy demokratikus társadalomban. Azt, hogy a korlátozás szükségessége valóban fennállt, az államnak kell bizonyítania.

A Bíróság rámutatott, hogy a kérelmező ellen a büntetőeljárás még éppen csak hogy megindult, és a körülmények tükrében a temetésen való – akár rendőri kísérettel történő – részvétel engedélyezése nem lett volna ésszerűtlen. Igaz, hogy a hatóságok számára nem állt rendelkezésre különösebben sok idő ahhoz, hogy a rendőri kíséretet megszervezzék, helyzetüket mindazonáltal megkönnyítette, hogy a temető igen közel volt az ügyészséghez. A Bíróság azt is figyelemre méltónak találta, hogy a temetésen való részvételre előzetes fogva tartásban lévő személyek számára – akiknek esetében az alapos gyanú már bíróság által felülvizsgáltan is fennáll – a jogszabályok lehetőséget biztosítottak volna; nem így a csupán őrizetbe vett személyek esetében, holott az ő vonatkozásukban az eljárás még csak igen kezdeti stádiumában tart. A Bíróság nem tudott eltekinteni attól a körülménytől sem, hogy a hatóságok egyáltalán nem mérlegelték az egyrészt a folyamatban lévő nyomozáshoz, másrészt pedig a kérelmező családi életének tiszteletben tartásához fűződő versengő érdekek súlyát, hanem semmitmondó indokolással utasították el a panaszos kérelmét. A Bíróság leszögezte, hogy az Egyezmény 8. cikke nem biztosít a fogvatartottak számára feltétel nélküli jogot a hozzátartozóik temetésén való részvételhez; a hazai hatóságoknak kell mérlegelniük az adott ügy egyedi körülményeire és a kérelem érdemi tartalmára tekintettel, hogy helyt adnak-e a kérelemnek. A szóban forgó ügyben mindazonáltal úgy találta, hogy a hatóságok nem folytatták le ezt a mérlegelést, ezért arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező esetében a nevelőanyjának a temetésén való részvétel elutasítása mögött nem állt kényszerítő társadalmi szükség, és ez a korlátozás nem állt arányban az elérni kívánt legitim céllal. Ezért megállapította az Egyezmény 8. cikkének sérelmét.

II. Más államokat érintő fontosabb ügyek

Az élethez való jog és a kínzás tilalma

A 1990. júniusi romániai kormányellenes tüntetések leverésével volt kapcsolatos a *Mocanu*-ügy.⁵ Az első kérelmező férje a belügyminisztérium épületéből a tüntetőkre leadott sortűzben életét vesztette, a második kérelmezőt pedig a televízió épületében bántalmazták egyenruhás rendőrök és civilek. Az események kapcsán 1990-ben számos büntetőeljárás indult, amelyeket később egyesítettek. A második kérelmező 2001 júniusában tett feljelentést az őt ért inzultus miatt. Ügyében az eljárást – elsődlegesen elévülés miatt – 2009 júniusában megszüntették. A határozatot 2011 márciusában hagyta jóvá a Semmitőszék. Az első kérelmező férjének halála miatt indított büntető-eljárás még mindig folyamatban van.

2012 novemberében a Bíróság kamarája megállapította, hogy Románia megsértette az Egyezmény 2. cikkéből fakadó eljárásjogi jellegű kötelezettségeit az első kérelmező vonatkozásában. A második kérelmezőnek az Egyezmény 3. cikkére hivatkozással előterjesztett panasa kapcsán azonban nem állapított meg hasonló egyezményesértést, mégpedig elsődlegesen a kérelmező passzivitására figyelemmel.

A második kérelmező indítványa folytán eljáró Nagykamara a kérelem elfogadhatóságát és érdemét egyaránt vizsgálta. Az elfogadhatóság körében egyrészt azt vizsgálta, hogy az Egyezmény időbeli hatálya kiterjed-e az állított jogsértésekre, tekintettel arra, hogy az Románia vonatkozásában csak 1994. június 20-án lépett hatályba. Mivel az 1990-es események és az Egyezmény hatálybalépése között viszonylag rövid idő telt el, és az eljárás nagy része és jelentősebb mozzanatai az 1994 utáni időszakra estek, a kamarához hasonlóan a Nagykamara is úgy ítélte meg, hogy fennáll a hatásköre a panaszok elbírálására. Nem találta alaposnak a kormányznak a második panaszos vonatkozásában előterjesztett, a hazai jogorvoslatok megfelelő kimerítésével és a hat hónapos határidő betartásával kapcsolatos eljárás kifogásait sem. Álláspontja szerint az, hogy a kérelmező kiszolgáltatottnak és tehetetlennek érezte magát bántalmazását követően, az adott ügyben elégséges méntségül szolgált arra, hogy miért csak 2001-ben tette meg feljelentését; annál is inkább, mert 2000 májusa előtt (amikor is az ügyészség vádat emelt öt magas rangú tiszt ellen) bántalmazott sorstársai közül is csak nagyon kevesen vették a bátorságot az egyéni igényérvényesítéshez, amelynek hatékonyságát számos kétség övezte. A Bíróság álláspontja szerint a második kérelmező a hat hónapos határidőt sem mulasztotta el, hiszen a 2001-es feljelentés és kérelmének 2008-as benyújtása közti időben bizonyos eljárási cselekményekből méltán hihette azt, hogy a büntetőeljárás, ha lassan is, de halad előre a medrében, és eredményre vezethet. Nem volt tehát megállapítható az, hogy az eljárás kilátástalanságának nyilvánvalóvá válásától számított hat hónapon túl nyújtotta volna be a kérelmét.

⁵ *Mocanu and Others v. Romania* [GC], nos. 10865/09, 45886/07 and 32431/08, ECHR 2014 (extracts)

Ami az Egyezmény 2. és 3. cikkéből fakadó eljárásjogi követelmények sérelmét állító panaszok érdemét illeti, a Bíróság számos hiányosságra mutatott rá, egyrészt a vizsgálatot folytató szervek függetlenségével, másrészt az eljárás elhúzódásával, harmadrészt az áldozatok hozzátartozóinak bevonásával kapcsolatban. Az eljárás hosszának megítélésénél az 1994. június 20-a előtti időszakot nem vette figyelembe, de rámutatott, hogy az első kérelmező esetében az eljárás még az Egyezmény hatálybalépésétől számítva is több mint tizenkilenc éve folyik, s ez idő alatt a kérelmező férjének meggyilkolásával összefüggésbe hozható öt magas rangú katonatiszt közül három már elhunyt. A második kérelmező is húsz évvel az eljárás kezdetét és tíz évvel a fellejtés benyújtását követően kapott határozatot annak megszüntetéséről. A második kérelmező vonatkozásában a Nagykamara úgy találta, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás akadályát képező és az eljárás megszüntetésére vezető elévülés jórészt a román hatóságok mulasztásai miatt következett be. Ennélfogva nem látta igazoltnak, hogy a hatóságok minden olyan intézkedést megtettek, amely lehetővé tette volna a felelősök azonosítását és megbüntetését. Felrótta továbbá a román hatóságoknak, hogy az első kérelmezőt hozzátartozói mivolta ellenére csak nagyon szűk körben vonták be az eljárásba. A fentiek alapján megállapította, hogy Románia megsértette az Egyezményből (az első kérelmező esetén a 2. cikkből, a második kérelmező esetén a 3. cikkből) fakadó eljárásjogi kötelezettségeit.

Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

A *Hassan*-ügyben⁶ a Bíróság a harmadik és negyedik genfi egyezmény hatálya alá eső fogva tartásnak az Egyezménnyel való összeegyeztethetőségét vizsgálta. Az ügy tényállásának hátterét Irak 2003-as, az Egyesült Államok által vezetett koalíciós erők részéről történt megszállása képezi. A megszállást követően Bászra tartományban az ott állomásozó brit haderők megkezdték a kormányzó Baasz Párt vezető tisztségviselőinek letartóztatását. Az ügy kérelmezője, a párt egyik magas rangú tagja elrejtőzött a letartóztatási hullám elől, fivérért hátrahagyva az Umm Qasrban található családi otthon védelmére. 2003. április 23-án brit katonai különítmény érkezett a házhoz a kérelmező őrizetbe vételének céljával, ám csak Tarek Hassant találták otthon, mégpedig egy AK-47-es gépkarabéllyal felfegyverkezve. Arra gyanakodván, hogy Tarek Hassan is az ellenséges fegyveres erők tagja, vagy olyan polgári személy, aki a megszálló erők biztonságára káros tevékenységet fejt ki, letartóztatták és a Camp Bucca fogolytáborba szállították. A táborat az Egyesült Államok üzemeltette, de bizonyos részeit az Egyesült Királyság használta őrizetbe vett személyek kihallgatására és fogva tartására. Tarek Hassant az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság részéről is kihallgatták, de további fogva tartását nem tartották hírszerzési szempontból indokoltnak, ezért a jelentések tanúsága szerint 2003. május 2-án szabadon engedték Umm Qasrban. Tesztét, amelyet megkínzására és kivégzésére utaló sebek borítottak, hétszáz kilométerrel

⁶ *Hassan v. the United Kingdom* [GC], no. 29750/09, ECHR 2014

távolabb találták meg 2003 szeptemberében.

A kérelmező a testvére halála miatt 2007-ben a brit közigazgatási bíróságok előtt indított eljárást az Egyesült Királyság ellen, de keresetét elutasították arra hivatkozva, hogy a buccai fogolytábor az Egyesült Államok, nem pedig az Egyesült Királyság által üzemeltetett katonai létesítmény volt. A Bírósághoz benyújtott kérelmében az Egyezmény 2., 3. és 5. cikkének sérelmére hivatkozott, hangsúlyozva, hogy fivérét a brit fegyveres erők vették őrizetbe, és később tisztázatlan körülmények között lelte halálát. Álláspontja szerint testvérének letartóztatása és fogva tartása jogtalan és önkényes volt, és a brit hatóságok elmulasztották kivizsgálni fogva tartásának, megkínzásának és halálának körülményeit.

A Bíróság az Egyezmény 2. és 3. cikkére alapított panaszok kapcsán arra a megállapításra jutott: semmilyen körülmény nem támasztja alá, hogy Tarek Hassant fogva tartása alatt bántalmazták volna, vagy halálában a brit fegyveres erőknek bármiféle szerepük lett volna; sőt, azt sem, hogy halála brit ellenőrzés alatt álló területen következett volna be. Következésképp az Egyesült Királyságot nem terhelte vizsgálat lefolytatásának kötelezettsége. Ezért a Bíróság elfogadhatatlannak nyilvánította a 2. és 3. cikkre alapított panaszokat mint nyilvánvalóan alaptalanokat.

Az Egyezmény 5. cikkére alapított panaszt azonban a Bíróság érdemben vizsgálta, először azt a kérdést járva körül, hogy Tarek Hassanra kiterjed-e az Egyesült Királyság joghatósága. A bepanaszolt állam kormánya ugyanis azzal érvelt, hogy egy állam joghatóságának fennállta nem állapítható meg abban az esetben, ha a szóban forgó állam nemzetközi fegyveres konfliktus résztvevőjeként általa meg nem szállt és hatalma alá nem vont területeken folytat katonai műveleteket. Ilyen esetekben az Egyesült Királyság kormányának álláspontja szerint az érintett állam tevékenysége csak a nemzetközi humanitárius jog szabályainak van alávetve. A Bíróság nem fogadta el ezt az érvelést. Rámutatott, hogy ez a megközelítés ellentétes lenne mind saját ítélkezési gyakorlatával, mind pedig a hágai Nemzetközi Bíróság esetjogával, amelynek értelmében a nemzetközi emberi jogi és humanitárius jogi előírások egyidejűleg is alkalmazhatóak.⁷ A Bíróság álláspontja szerint Tarek Hassan felett őrizetbe vételekor az Egyesült Királyság katonáinak fizikai hatalma és ellenőrzése érvényesült. A buccai fogolytáborba is az Egyesült Királyság foglyaként került, és bár bizonyos gyakorlati intézkedéseket az Egyesült Államok katonái foganatosítottak vele szemben, fogva tartása felett végső soron mindvégig a brit hatóságok gyakoroltak felügyeletet. Ezért a Bíróság egyhangúlag megállapította, hogy 2003. április 23-i őrizetbe vételétől 2003. május 2-i szabadon bocsátásáig Tarek Hassan az Egyesült Királyság joghatósága alá tartozott.

Az Egyesült Királyság kormánya azt is indítványozta, hogy a Bíróság a harmadik és negyedik genfi egyezményben biztosított fogvatartási lehetőségekre figyelemmel tekintszen el az 5. cikk előírásainak alkalmazásától, avagy ezeket az előírásokat értelmezze a nemzetközi humanitárius jogi előírások tükrében. A Bíróság ezzel össze-

7 L. különösen a Nemzetközi Bíróságnak a palesztinai területen épített fal tárgyában adott, 2004. július 9-i tanácsadó véleményét.

függésben rámutatott, hogy az Egyesült Királyság nem tett az Egyezmény 15. cikke szerinti, az Egyezmény 5. cikkéből fakadó kötelezettségeinek hatályát az iraki hadműveletekkel összefüggésben felfüggesztő nyilatkozatot. Figyelembe vette azonban azt is, hogy a szerződések jogáról szóló, 1969-es bécsi egyezmény 31. cikkének 3. pontja alapján az Egyezmény (mint nemzetközi szerződés) értelmezésekor figyelembe kell venni *a*) a részes felek között a szerződés értelmezésére vagy rendelkezéseinek alkalmazására vonatkozóan létrejött bármely utólagos megállapodást; *b*) a szerződés alkalmazása során utólag kialakult olyan gyakorlatot, amely a szerződés értelmezését illetően a részes felek megegyezését jelenti; valamint *c*) a nemzetközi jognak a részes felek viszonyában alkalmazható bármely idevonatkozó szabályát is. Az *a*) és *b*) ponttal kapcsolatban megállapította, hogy az Egyezményben részes államok között sem olyan utólagos megállapodás, sem olyan gyakorlat nem jött létre, amelynek alapján a nemzetközi fegyveres konfliktusok és a harmadik és negyedik genfi egyezmény alkalmazása esetén az Egyezmény 5. cikkének alkalmazásától el kellett volna tekinteni. A *c*) pont alapján azonban az 5. cikk alkalmazásakor figyelembe vette a nemzetközi humanitárius jog szabályait is.

Az 5. cikknek a genfi egyezmények szerinti értelmezéséből a Bíróság azt vezette le, hogy a fogva tartásnak a nemzetközi fegyveres konfliktus esetén is „jogszerűnek” kell lennie, tehát meg kell felelnie a nemzetközi humanitárius jog által támasztott szabályoknak és feltételeknek. Legfőképpen pedig igazodnia kell az 5. cikk (1) bekezdésének alapvető céljához, nevezetesen az egyének önkénnyel szembeni védelméhez.

Ami az eljárásjogi biztosítékokat illeti, a Bíróság álláspontja az volt, hogy az Egyezmény 5. cikkének (2) és (4) bekezdését a nemzetközi humanitárius jog előírásainak tükrében kell értelmezni. A negyedik genfi egyezmény 43. és 78. cikke előírja, hogy a kényszer-tartózkodóhely kijelölésére vonatkozó határozatokat „időszakonként, lehetőleg félévenként, [a megszálló] Hatalom által létesített szerveknek meg kell vizsgálnia”. Bár nemzetközi fegyveres konfliktus esetén nem feltétlenül kivitelezhető, hogy a fogva tartás jogszerűségét az 5. cikk (4) bekezdésének értelmében vett „bírótság” vizsgálja felül, a megszálló hatalom által létesített szerveknek az önkényesség kizárásának érdekében biztosítaniuk kell az előttük folyó eljárás tisztességességét és pártatlanságát. A fogva tartás jogszerűségének első ízbeni vizsgálatára az őrizetbe vételt követő rövid időn belül sort kell keríteni, és ezt a döntést a későbbiek során rendszeresen felül kell vizsgálni. Az eljárásjogi garanciákat illetően azonban a Bíróság arra is rámutatott, hogy az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdése a szóban forgó esetben nem alkalmazható, hiszen Tarek Hassant nem az (1) bekezdés *c*) pontja alapján tartották fogva.

A fenti elvek és a konkrét ügy körülményei alapján a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az Egyesült Királyság fegyveres erői megalapozottan gyanakodtak arra: Tarek Hassan ellenséges fegyveres erők tagja vagy olyan polgári személy, aki a megszálló erők biztonságára káros tevékenységet fejt ki. Ezért őrizetbe vétele és fogva tartása a harmadik és negyedik genfi egyezmény alapján az Egyesült Királyságot megillető jogalapon történt, legitim és önkényességtől mentes volt. Közvetlenül a buccai fogolytáborba szállítása után kétszeresen is (brit és amerikai részről egyaránt)

felülvizsgálták fogva tartásának szükségességét, amely kihallgatások eredményeként rövid időn belül szabadon is engedték. Továbbá az események kontextusából és a kihallgatásokon feltett kérdésekből nyilvánvaló volt számára őrizetbe vételének oka is. A fogva tartás ezért nem sértette az Egyezmény 5. cikkét. Annak vizsgálata pedig, hogy fogva tartás felülvizsgálatára szolgáló eljárásrend biztosította-e az előírt eljárási garanciákat, a rövid időn belüli szabadon bocsátás miatt szükségtelen volt.

A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

A *Jeunesse*-ügy⁸ panaszosa egy suriname-i állampolgárságú nő volt, aki holland állampolgárnak született, de 1975-ben, Suriname függetlenné válásával elvesztette holland állampolgárságát. 1997-ben turistavízummal Hollandiába költözött, és a vízum lejárta után is ott maradt. Egy holland állampolgárhoz ment férjhez, és három gyermekük született. Az évek során többször is folyamodott letelepedési engedélyért, de az országban tartózkodásának rendezetlen jogi háttere miatt azt nem kapta meg. 2010-ben négy hónapra kiutasítási őrizetbe helyezték, ahonnan végül várandósságára tekintettel szabadult, de ezt követően sem kapott letelepedési engedélyt. Ezt sérelmezve fordult a Bírósághoz, az Egyezmény 8. cikkének megsértésére hivatkozva. A Bíróság harmadik szekciójának kamarája az Egyezmény 30. cikke alapján lemondott a hatásköréről a Nagykamara javára, így az ügyben ez utóbbi testület hozott határozatot.

A Nagykamara előjáróban emlékeztetett a Bíróság esetjogában kialakult azon elvre, amely szerint ha az érintett személyek már az általuk hivatkozott családi kötelékek kialakulása előtt tisztában voltak azzal, hogy egyikük bevándorlási státusa miatt családi együttélésük az adott államban bizonytalan alapokon nyugszik, akkor csak rendkívüli körülmények fennállása esetén sérti a 8. cikket az adott ország állampolgárságával nem rendelkező családtag elszakítása a családtól. A szóban forgó ügyben is ez volt a helyzet, hiszen a kérelmező – a letelepedési engedély megszerzésének érdekében tett számos sikertelen kísérletéből eredően is – már megházasodását jóval megelőzően tisztában volt azzal, hogy idegenrendészeti helyzete rendezetlen. A Nagykamarának azt kellett tehát vizsgálnia, hogy szólnak-e rendkívüli körülmények és érvek a kérelmező hollandiai családi életének oltalmazása mellett.

E körben a Nagykamara figyelembe vette, hogy a kérelmező valamennyi családtagja holland volt, ő maga is hollandnak született és tizenhat éve tartózkodik Hollandiában. Ez idő alatt címe mindvégig ismert volt a holland hatóságok előtt, mégsem tettek lépéseket a kiutasítása iránt, hanem tolerálták azt, hogy rendezetlen idegenrendészeti státusa ellenére az országban tartózkodik. A kérelmező, aki egyébiránt soha nem követett el bűncselekményt, az eltelt tizenhat év alatt szoros családi, társadalmi és kulturális kapcsolatokat alakított ki Hollandiában. A Bíróság mérlegelte azt is, hogy a család számára komoly nehézséget jelentene a Suriname-ba való áttelepülés. Úgy találta, hogy a holland hatóságok nem vették kellőképpen figyelembe a gyermekek érdekeit, amikor a kérelmezőtől megtagadták a letelepedési engedélyt. Az ügy valamennyi

⁸ *Jeunesse v. the Netherlands* [GC], no. 12738/10, 3 October 2014

körülményét mérlegre téve a Nagykamara összességében arra a megállapításra jutott, hogy a kérelmező esetében különlegesen nyomós érvek szólnak a háborítatlan hollandiai családi élet fenntartása mellett, s megállapította az Egyezmény 8. cikkének sérelmét a letelepedési engedély meg nem adásának okán.

A *Gross*-ügy⁹ kérelmezője hosszú évek óta szeretett volna véget vetni az életének, mivel nem akart tovább szembesülni azzal, ahogyan kora előrehaladtával testi és szellemi állapota hanyatlik. Úgy döntött, hogy halálos dóziszú nátrium-pentobarbitállal vet véget az életének, azonban négy orvos is megtagadta a készítmény felírását. A kérelmező a Bírósághoz fordult, amelynek kamarája 2013. május 14-én meg is állapította a 8. cikk sérelmét a jogi helyzet szabályozatlansága (tehát nem az eutanázia megakadályozása) miatt. A kamara érvelésének lényege szerint bár a svájci jogszabályok lehetővé teszik, hogy az orvosok bizonyos körülmények között felírjanak öngyilkosság céljára nátrium-pentobarbitált, ennek feltételül a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlatában kialakított szempontrendszer figyelembevételét írják elő, amely ítélkezési gyakorlat viszont egy nem kormányzati szervezet által kiadott, jogszabálynak nem minősülő orvosetikai irányelvgyűjteményre utal tovább. Ráadásul az említett irányelvek csak gyógyíthatatlan, terminális állapotú betegek halálba segítségét engedélyezik. Mivel a kérelmező nyilvánvalóan nem volt ilyen állapotban, reá az iránymutatás nem vonatkozott. A 8. cikk sérelmét a Bíróság azért állapította meg, mert a kérelmező a szabályozás hiányosságai miatt nem láthatott tisztán az életét érintő rendkívül súlyos kérdésben. Hangsúlyozta, hogy a szabályozás tartalmának kialakítása tagállami hatáskörbe tartozó kérdés, s hogy az ítélet nem értelmezhető a kérelmező voltaképpeni (a halálba segítésére irányuló) kívánságának érdekével kapcsolatos állásfoglalásnak.

A kamara négy szavazattal három ellenében meghozott ítélete a svájci kormány kérelme folytán a Nagykamara elé került. A nagykamarai eljárás folyamán azonban kiderült, hogy a kérelmezőnek 2011 októberében sikerült egy orvossal felírtnia a készítményt, és 2011. november 10-én véget vetett az életének. Ügyvédjével azonban csak közvetítőn keresztül tartotta a kapcsolatot, és e közvetítő személynek meghagyta, hogy haláláról ne értesítse jogi képviselőjét, mivel azt szeretne volna, ha a strasbourgi eljárás az ő halála ellenére is lefolyik, más, hozzá hasonló helyzetben lévő személyek hasznára.

A Nagykamara mindazonáltal úgy ítélte meg, hogy a kérelmező – még ha sajátos helyzetére tekintettel érthető is a fenti megfontolás – nyilvánvalóan és szándékosan félre kívánta vezetni a Bíróságot az ügy érdekére tartozó kérdésben. Erre tekintettel a Nagykamara (kilenc szavazattal nyolc ellenében) a panaszos magatartását a kérelmezési joggal való visszaélésnek minősítette, és a végleges ítélettel még le nem zárt ügy alapjául szolgáló kérelmet elfogadhatatlanná nyilvánította az Egyezmény 35. cikk (3) bekezdésének a) pontja alapján.

---

9 *Gross v. Switzerland* [GC], no. 67810/10, ECHR 2014